

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

XXVI. Cilt

1977

3'üncü Sayı

KATALOGLAMADA MİLLETLERARASI GELİŞMELER

Dr. Necmeddin SEFERCİOĞLU

DTCF. Kütüphanecilik Kürsüsü

Kataloglar kütüphane koleksiyonlarını okuyucuya açan anahtarlardır. Bu yüzden, kataloglamanın ve katalogların tarihi kütüphanelerinki kadar eskidir. Kütüphaneciler, başlangıçtan bugüne, kataloglamanın ve katalogların gelişimi için büyük emek ve çabalar harcamışlardır. Bu çalışmaların amacı, daima, kataloglama işlemlerini en ekonomik, kolay ve sür'atli; katalogları da en kullanışlı ve mükemmel duruma getirmek olagelmıştır.

Kataloglamadan, kataloglar yanında, başka bibliyografik denetleme araçlarının hazırlanmasında da yararlanılabilmesi, günümüzde, bu kütüphanecilik dalının değer ve önemini daha çok artırmıştır. Gerçekten, kataloglama bugün yalnızca kütüphanecilerin kullandıkları bir teknik değildir. Ona bibliyografya, belgebilim (dokümantasyon), belgebilim (enformasyon), vb. gibi aslında kütüphanecilikten doğmuş yeni alanlarda da büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı, söz konusu alanların ilgilileri de, kataloglama ile en az kütüphaneciler kadar ilgilenmek durum ve zorundadırlar.

*
**

Kataloglama işlemlerinin çok pahalıya mal oluşu, kütüphanecileri ve öteki ilgilileri bu çalışmaların maliyetini düşürmeyi amaçlayan tedbirler ve imkânlar aramaya yöneltmiştir. Bu çabaların ilk adımı, hiç kuşkusuz, kataloglama ilke ve kurallarının belirlenmesidir.

Çünkü bunlar kataloglama işlemlerinde tekbiçimlilik sağlayarak çalışmalarındaki gereksiz tekrarları önler; bir yayını değişik yer ve zamanlarda kataloglayan ayrı kişilerin aynı yolda hareket etmelerini ve aynı sonucu almalarını mümkün kılar. Böylece, kataloglama işlemlerinin ürünü olan kataloglar, bibliyografyalar, vb., hem katalogu hazırlayanlar ve hem de kullananlar için, daha yararlı, daha kullanışlı ve daha kolay anlaşılır bir nitelik kazanırlar; daha da önemlisi, hem zamandan, hem de maliyetten büyük tasarruf sağlarlar. Bu bakımdan, ilkin Ondokuzuncu Yüzyılın ortasında Panizzi adlı kütüphaneci tarafından derlenmiş olan ve bugüne kadar çeşitli aşamalardan geçmiş bulunan kataloglama kurallarını, kataloglama alanındaki gelişmelerin kilit noktası olarak kabul etmek zorundayız. Bunu göz önüne alarak da, kataloglamadaki gelişmelerin büyük ölçüde kataloglama ilke ve kurallarındaki gelişmeler olacağını ileri sürebiliriz.

**

Çağlara damgasını vurmuş bazı nitelikler vardır. Bunları çoğu kez bu nitelikleri ile anarız. Söz gelişi, yaşadığımız çağ, «atom çağı» veya «uzay çağı» olarak anılır. Çağımıza, konumuz açısından da bazı nitelikler yakıştırabiliriz.

Çağımızı belirleyen niteliklerden birisi işbirliğidir. İnsanoglu, yenilmez sanılan güçlüklerin giderilmesinde işbirliğinin ne denli büyük ve değerli katkısı bulunduğunu denemeleriyle öğrenmiş, bunun bilincine ulaşmıştır. Kataloglamada da, hem hizmetin etkinlik ve yaygınlığını sağlamak, hem de maliyeti düşürmek amacıyla, işbirliği imkânları aranmış ve bulunmuştur. Ayrı birimlerce yürütülen çalışmaların ürünlerini 'toplu katalog' halinde birleştirmeyi de amaçlayan «ortaklaşa kataloglama (cooperative cataloging)» ve bir kütüphaneler topluluğuna ilişkin kataloglama işlemlerinin belli bir merkezde yürütüldüğü «merkezi kataloglama» bu alandaki işbirliği çabalarının tipik ve başarılı örnekleridir.

Ayrıca, çağımız bilim ve teknoloji çağıdır. Bu alanlarda kaydedilen baş döndürücü ilerlemeler yayın hayatını da etkilemiş, bunun tabii sonucu olarak, yayın türlerinin ve yayınların sayısında 'korkunç' denilebilecek artışlar olmuştur. Üstelik, bilim ve teknoloji çalışmaları belli ülkelerin tekelinde olmaktan çıkmıştır. Günümüzde, «az gelişmiş» sayılan ülkeler bile dev bilim ve teknik meseleleri ile güreşir olmuştur. Bu ise, bir ülkede ulaşılan bilim ve teknoloji başarılarının bütün öteki ülkelerin bilim ve teknik adamlarına duyurulması gereğini ortaya çıkarmıştır. İşte, bir yandan sayıları korkunç bir hızla artmakta olan yayınların bibliyografik denetlenmesini sağlama mecburiyeti, bir yandan da dünyanın her yerindeki bilgin ve

teknokratların kendi alanlarındaki en yeni verileri bir an önce edinme yolundaki haklı istekleri kataloglamaya yeni boyutlar kazandırmış; onu daha çok geliştirmek yolundaki çabaları yeni yönlere çevirmiştir.

Çağımızı 'bilgisayar çağı' olarak da niteleyebiliriz. Aslında, bilim ve teknolojideki baş döndürücü ilerlemeler, insanoğlunun uzayı fethetmesi hep bu olağanüstü aygıtın bulunuşundan sonra gerçekleşebilmiştir. Bundan dolayı, bilgisayar çağımızın en önemli, baş niteliğidir. Toplum hayatının çok hızlı akışı içindeki bir çok alanda kullanılan bilgisayarın kütüphane çalışmalarını da etkilemesi tabii, hattâ zaruri idi. Günümüz dünya kütüphaneciliği, bilgisayardan, çeşitli kütüphane hizmetleri için yararlanabilmektedir. Bunlar arasında kataloglamanın önemli bir yeri vardır. Bibliyografik denetlenmesi yapılacak yayınların sayısındaki artış, kataloglama işlemlerinde bilgisayardan yararlanmanın değerini daha da artırmaktadır.

Kataloglamada gelişimden söz açarken, çağımızın bu niteliklerini göz önünden uzak tutamayız.

**

Kataloglama alanında çağımızın en önemli gelişmesi, hiç kuşkusuz, bu alandaki işbirliği çabalarının 'milletlerarası' bir düzeye ulaşmış olmasıdır. Dünya ülkelerinin her dil, yazı ve türdeki yayınlarının başka ülkelere ve bunların kütüphanelerine veya başka bilgi işlem merkezlerine kolayca girebilir olması da, böyle bir işbirliğine zorlayan sebepler arasındadır.

Kataloglama alanındaki işbirliğinin ilk şartı ise, kataloglama ilke ve kurallarında birlik sağlanmasıdır. Şimdiye kadar ancak yerel veya milli düzeyde düşünülebilen kataloglama kuralları ile bunların dayandığı ilkeler arasındaki, yerden yere veya ülkeden ülkeye görülen farklılıklar, kataloglama alanındaki milletlerarası işbirliğini engelleyen başlıca unsur olagelmıştır. Bu yüzden, çağdaş kütüphaneciliğin kataloglamayı geliştirme çabalarını sürdürürken çözümlenmeye çalıştığı en önemli ve baş mesele «kataloglama ilke ve kurallarının milletlerarasılaştırılması»dır.

Kataloglama alanındaki geliştirme çabalarının ikincisi, bu alana ilişkin işlemleri bilgisayara uygulanabilir bir biçime sokabilmektir. Bilgisayara verilecek bilgilerin belli biçimlere sokulması ve bunlar için özel bir 'bilgisayar dili'nin kullanılması gerekir. Kataloglama ilke ve kurallarının milletlerarasılaştırılması sırasında bu hususun da göz önüne alınması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü, geleceğin, hem de çok yakın geleceğin, kataloglama çalışmaları bu

olağanüstü aygıtın yardımı ile gerçekleştirilebilecektir. Öyle görünüyor ki, henüz başarılı bir deneme dönemi geçirmekte olan kataloglamanın bilgi sayara uygulanması görüşünü benimsemekten hiç bir dünya ülkesi ve kütüphanesi kaçamayacaktır.

*
**

1961 yılında IFLA (Kütüphane Dernek ve Kurumları Milletlerarası Federasyonu) tarafından Paris'te düzenlenen «Kataloglama İlkeleri Milletlerarası Konferansı» kataloglamada milletlerarası bir birlik sağlama konusunda atılan başarılı ilk adım olmuştur.⁽¹⁾ O yılın 9-18 Ekim günlerinde 'Unesco Konferans Yapısı'nda toplanan bu konferansa, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 53 ülke ile 13 milletlerarası kuruluştan 144 temsilci ve 96 gözlemci katılmıştı. Bu konferansta kataloglamanın, özellikle 'giriş ögesi (entry)' dediğimiz bibliyografik künyeye ilk yazılacak bilginin seçim ve biçimine ilişkin temel ilkeleri belirlenmişti. Böylece, o zamana kadar Anglo - Amerikan (ve dünyanın İngilizce konuşulan başka) ülkeleri ile Kıt'a Avrupası'nın kataloglama ilkeleri arasında süregelen en önemli temel aykırılıklar gideriliyordu. Daha da önemlisi, kataloglama konusu ilk kez milletlerarası bir konferansın konusu olarak ele alınıyordu.

1961 Paris Konferansı'na kabul edilen ilkeleri sonraki yıllar içinde pek çok ülke benimsedi ve bu ülkelerin kataloglama kuralları, bu ilkelerin ışığında yeniden düzenlendi. Böylece, kataloglamada milletlerarası işbirliği sağlama yolundaki çabalar ilk olumlu ürünü vermiş oldu.

*
**

Kataloglama İlkeleri Milletlerarası Konferansı'nca benimsenen ilkelerin en etkili uygulaması, bunların 1967'de iki metin halinde yayınlanan **Anglo - American Cataloging Rules** (Anglo - Amerikan Kataloglama Kuralları)'na alınması ile gerçekleşti.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere kütüphanecilerinin on yılı bulan ortak bir çalışma sonunda hazırladığı Anglo - Amerikan Kataloglama Kuralları, üçlü bir anlaşmanın ürünü niteliğini taşımasına rağmen, uygulanış yönünden tam bir «milletlerarası» nitelik göstermiştir. İngilizce konuşulanlar başta olmak üzere, dünyanın pek çok ülkesindeki kütüphaneciler, kendileri yeni kurallar hazırlamak yerine, Anglo - Amerikan Kurallarını kendi dillerine çe-

(1) Kataloglama ilkeleri için milletlerarası bir konferans toplanması yolunda 1911'de yapılan bir girişimin başarısızlıkla sonuçlandığı biliniyor. Demek ki, düşünce ilk girişimden elli yıl sonra gerçekleşebilmiştir.

virerek ve kendi ihtiyaçlarına uyarlayarak kullanmayı tercih etmişlerdi. Çünkü bu eser, 1961 Paris Konferansına dayanılarak hazırlanmış olması yanında, bütün kütüphane materyali türlerinin kataloglanmasına ilişkin kuralları ilk defa en ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde ve çeşitli dünya ülkelerinin yayınlarındaki özellikleri de dikkate alarak veriyordu. Eseri kendi hazırladıkları kurallara temel yapan ülkeler de vardı.

Böylece, kataloglama kurallarının oluşturuluşunda değilse bile uygulanışında başarılı bir milletlerarasılık sağlanmış oluyordu. Aynı zamanda, Kataloglama İlkeleri Milletlerarası Konferansının, kabul edilen ilkeleri dünya ülkelerinin benimsemesi yolundaki dileği de büyük ölçüde gerçekleştirmiş oldu. Anglo - Amerikan Kataloglama Kuralları'nın, Latin yazısını kullanmadıkları için uygulamada büyük zorluklarla karşılaşmaları tabii sayılmak gereken İran, Kore, Japonya, Yunanistan, Arap ülkeleri ve hattâ Rusya gibi ülkelerin dillerine kısmen veya tümüyle çevrilmiş olması veya kendi hazırladıkları kurallar için esas alınmış bulunması ilgi çekicidir⁽²⁾

**

Kataloglama ilkelerini milletlerarası birliğe kavuşturma yolunda 1961 Paris Konferansı ile atılan ilk adımın ulaştığı başarı, kataloglama alanındaki milletlerarası işbirliği yanlılarını umutlandırdı; çalışma ve çabalarını ilerletmeye yöneltti. Bu arada, çeşitli milli ve milletlerarası kuruluşların da, bu çabalara katkıda bulunan yeni bir takım girişimleri görülmüyordu.

(2) Anglo - Amerikan kurallarının milletlerarası bir kullanıma erişmesi yüzyılımızın başına kadar uzanır. 1876'da Amerikan ve 1877'de İngiliz kütüphaneci derneklerinin kurulmasından hemen sonra, bu ülkelerin kütüphanecileri ortak bir kataloglama kuralları topluluğu hazırlamak için harekete geçmişler, yaptıkları çalışmaların ürünü olan eser, 1908'de Amerikan Library Association tarafından **Catalog Rules: Author and Title Entries** adıyla yayınlanmıştı. İkili bir anlaşmaya dayanan bu eser, İkinci Dünya Harbinin başlarına kadar İngiliz dilini kullanan ve İngiltere'nin sömürgesi durumunda olan bütün ülkelerde kullanılmıştı. 1941'de ALA, İngiliz Kütüphaneciler Derneğinin işbirliği ile eserin bir ön ikinci basımını çıkardı. Library of Congress de, kendi uygulamasına ilişkin kuralları, **Studies of Descriptive Cataloging**'i 1949'da yayınlamıştı. Aynı ülkede, savaş yıllarının işbirliğine imkân vermemesi yüzünden, birbirinden farklı kurallar gelişmiş olduğu hayretle görülmüştü ve bu durum çok eleştirildi. Bunun üzerine, Amerikan Kütüphaneciler Derneği ile Kongre Kütüphanesi yetkilileri, kurallarda daha çok benzerlik sağlama çalışmalarına giriştiler. Bu çalışmalar, ALA ve LC Kataloglama Kurallarının 1949'da yayınlanmasına önderlik etti: **ALA Cataloging Rules for Author and Title Entries ve Rules for Descriptive Cataloging in the Library of Congress**. Bunlardan ikincisi, özellikle nitelme konusunda daha çok ayrıntıya iniyordu. Ama ikisinin dayandığı ilkeler aynı idi. Bunlar, 1967 kuralları çıkıncaya kadar, bir çok ülkede uygulandı.

Bunlardan biri, kısaca MARC olarak bilinen 'Machine Readable Cataloging (Aygıtta Okunabilir Kataloqlama)' projesi idi. MARC gerçekte bir merkezi kataloqlama uygulamasıdır; ancak burada bağılı kütüphanelere dağıtılan katalog kayıtları klâsik fişler üzerinde değil, bilgisayarın okuyabileceği manyetik bantlar üzerindedir. Yayınlarla ilişkin bibliyografik bilgiler bu bantlara kataloqlama işlemlerinin gerektirdiği biçimde programlanarak kaydedilip istenildiği zaman, yine bilgisayarlar aracılığı ile, geri alınabilmektedir. Katalog kayıtlarının bulunduğu bantların çoğaltılması ve bunların bilgisayara sahip başka kütüphanelere dağıtılarak kendilerinden yararlanılabilmesi, bilgisayara uygulanmış kataloqlama işlemlerinde, 'merkezi kataloqlama'ya özdeş bir işbirliğinin kapılarını açmıştır.

1966'da Kongre Kütüphanesi'nin başlattığı bu proje, önce Amerika Birleşik Devletleri'nin, sonra Anglo - Amerikan ülkelerinin, daha sonra da bilgisayarı bulunan başka ülkelerin araştırma kütüphanelerince benimsendi ve böylece 'Aygıtla Okunabilir Kataloqlama' uygulaması milletlerarası bir nitelik kazandı.

Kataloqlama alanındaki milletlerarası işbirliğinin bir başka örneği, yine bir Kongre Kütüphanesi girişimi olan 'shared cataloging (paylaşılmış kataloqlama)' idi. Amerika Birleşik Devletleri Milli Sağlama ve Kataloqlama Programı'nın bir parçasını oluşturan bu çalışma, program çerçevesinde sağlanan yabancı yayınların kataloglanmasında o yayınların çıkarıldığı ülkelerin milli bibliyografyasından yararlanma temeline dayanıyordu. Kongre Kütüphanesi, A.B.D. üniversite kütüphaneleri için dünyanın her yerindeki bilimsel nitelikli yayınları edinmeyi amaçlayan Milli Sağlama ve Kataloqlama Programını gerçekleştirmek için, çeşitli dünya ülkelerinde bölge büroları kurdu. 1966'dan itibaren de, paylaşılmış kataloqlama için değişik kıtalardaki 22 ülkenin milli bibliyografya'nın hazırlanmasından sorumlu kuruluşları ile işbirliğine girişti. Böylece, sağlanan eserlerin kataloglanmasında onların yardımı elde edilmiş oldu. Bu yardım, yayının alındığı ülkenin milli bibliyografyasında o yayın için verilen bibliyografik bilgilerden yararlanma biçiminde olmaktadır. Milli bibliyografyalardan aktarılan bu bilgiler hem özellikle başka dil ve yazılardaki eserlerin kataloglanması sırasında olabilecek yanlışların önüne geçmekte, hem de kataloqlama zamanında büyük tasarruf sağlamaktadır.

Bunlara ek olarak, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)'nun Dünya Bilimsel Bilgi Sistemi (UNISIST) ve Milli Bilgi Sistemi (NATIS) projeleri ile IFLA'nın Evrensel Bibliyog-

rafik Denetleme (Universal Bibliographical Control = UBC) programı, bilgi alışverişine ve dolayısıyla kataloglama işlemlerinin milletlerarasılaştırılmasına katkıda bulunan girişimler oldular:

**

Evrensel Bibliyografik Denetleme (UBC) Programı, konumuz açısından özellikle önemli ve ilgi çekicidir. Çünkü, bu program, bir anlamda 1961 Paris Konferansında başlatılan kataloglama ilkelerinde milletlerarası bir birlik sağlanması çalışmalarının sürdürülmesini ve bitirilmesini amaçlıyordu. Bununla, yayınların bibliyografik nitelenmesini sağlayan yeni ilkeler ortaya konulmasının yolu açılmıştı.

Konu ilkin 1969'da Kopenhag'da, IFLA tarafından düzenlenen bir Kataloglama Uzmanları Milletlerarası Toplantısı'nda ele alındı. Toplantıda ileri sürülen ve benimsenen bir teklife göre, bilgi iletiminde başarıya ulaşmak isteniliyorsa, yayınların bibliyografik denetlenmesi evrensel bir ölçüde gerçekleştirilmeliydi. Bunun için, her ülkede o ülkede çıkan yayınların bibliyografik denetlenmesini sağlamaktan sorumlu bir millî kataloglama bürosu bulunmalı; bu büro ülkedeki bütün yayınları sağlayarak bunların bibliyografik kayıtlarını yapmalı ve gözle veya aygıtla okunabilir biçimde düzenlenecek bu kayıtlar başka ülkelerin aynı nitelikteki kayıtları ile değiştirilebilmeliydi. Bu millî büroların çalışması ve birbiri ile işbirliği yapması sonunda, hem kataloglama'da, hem de yayınların bibliyografik denetlenmesinde evrensellik sağlanacaktı.

Ancak, bu önemli işbirliğini ve bibliyografik denetlemeyi gerçekleştirmeyi önleyecek önemli bir engel vardı: Dünya ülkelerinde uygulanmakta olan kataloglama kurallarının sınırsız sayıda denilebilecek çeşitliliği! Öyleyse, ilkin bibliyografya biçim ve içeriğinde, bütün ülkelerde benimsenebilecek azamî standartlaşma sağlanmalıydı. Bu ise, 1961 Paris Konferansı'nda başlanılan standartlaştırma çalışmalarının sürdürülmesinden başka bir şey olmayacaktı.

Kataloglama Uzmanları Milletlerarası Toplantısı'nda çözüm bulması gereken bir başka mesele daha vardı: Bilgisayara dayalı kataloglama uygulamaları ile geleneksel metodlarla yürütülenler arasında bir uyum sağlanması... Başka bir deyişle, yayınların bibliyografik nitelenmesi, aynı zamanda hem aygıtla ve hem de gözle okunabilir biçimlere uyacak bir yolda gerçekleştirilmeliydi. Böylece, bilgisayar için hazırlanmış kayıtların geleneksel kayıtlara, geleneksel olanların bilgisayar kayıtlarına dönüştürülmesi kolaylaşacaktı.

IFLA, Katalogama Uzmanları Toplantısı'nda belirlenen tavsiyeye uyarak, yayınların bibliyografik nitelenmesinde uygulanacak mil-

letlerarası düzeydeki ilke ve esasları belirlemek üzere 'çalışma toplulukları' kurdu.

Bunların ilki, monografik yayınların bibliyografik nitelenmesine ilişkin bilgi öğelerini standartlaştıracak kurallar takımını hazırlamakla görevlendirilmişti. Topluluk çalışmaları 1971'de tamamlandı ve çalışmalarının ürünü olan eser **ISBD - International Standard Bibliographical Description for Monographical Publications** (Monografik Yayınlar İçin Milletlerarası Standart Bibliyografik Nitelendirme) adıyla yayınlandı. Bunu, 1974'de **ISBD(M)** kısa adıyla yayınlanan birinci standart basımı izledi. Yine 1974'te, **ISBD(S)** kısa adıyla anılan **International Standard Bibliographical Description for Serials** (Süreğen Yayınlar İçin Milletlerarası Standart Bibliyografik Nitelendirme)'in yayınlanması izledi. IFLA Kataloqlama Komitesinin ve UBC Milletlerarası Bürosu'nun gözetim ve denetlemesi altındaki toplulukların çalışmaları sürmekte ve değişik yayın türleri için, bunların özelliklerini dikkate alan ISBD taslakları hazırlanmaktadır. Kitap dışı materyaller [**ISBD(NBM)**], coğrafik materyaller [**ISBD(CM)**], nadir eserler, müzik eserleri, vb. için olanlar bunlar arasındadır. Ayrıca, bütün yayın türlerine ilişkin ISBD'lerin genel biçimini belirten bir **ISBD(G)** taslağı da kabul edilmiş olup, öteki bütün kurallar bunun belirlediği plâna uygun bir sıra izleyecektir.

ISBD'lerin amacı, yayınlara ilişkin bibliyografik kayıtlardaki nitelendirici bilgilerin temsil edildiği, milletlerarası düzeyde benimsenmiş bibliyografik künyeler elde edilmesini sağlamaktadır. Bunlar, böyle kayıtların etkili milletlerarası kullanımına yönelik üç isteği de yerine getirmek görevindedir :

1. Bir ülkede veya bir dili konuşanlarca üretilmiş olan kayıtlar, başka ülkelerde veya başka dilleri konuşanlar tarafından da kolayca anlaşılabilir olmalıdır.
2. Her ülkede üretilen kayıtlar, başka ülkelerde üretilenlerle birlikte, değişik türlerdeki dizin veya listeleri oluşturabilmelidir.
3. Yazılı veya basılı biçimlerdeki kayıtlar, küçük değişikliklerle, aygıtla okunabilir biçime dönüştürülebilmelidir.

ISBD'ler yayınların nitelenmesine ilişkin temel bilgi öğelerini, bunların kaydediliş sırasını ve, kimi durumlarda, bu öğelerin alması gereken durumları belirlerler. Bibliyografik nitelendirme için belirlenen amaçlara ulaşılmasını kolaylaştırmak ve nitelendirmede kullanılan bilgi öğelerinin, içeriklerini anlamaya gerek duyulmadan, gözle veya aygıtla, tanınmasını sağlamak için de, bir mecburi nok-

talama sistemi kabul edilmiştir. Niteleyici öğelerinin başında yer alan bu noktalama sembolleri, gerçekte, katalog kayıtlarının bilgisayara uygulanmasını kolaylaştırmak için öngörülmüştür; fakat kendilerinden sonra gelen bibliyografik bilgilerin mahiyetlerini de gösterirler. Bu işaretler, bir yandan kelime ve ibareleri birbirinden ayırmak, bir yandan da bunlar arasındaki özel ilişkileri belirtmek suretiyle, normal kullanımındaki benzerlerinden ayrılırlar. Yani, bunlar, belli bir teknik amaç için, tümüyle biçimsel yolda kullanılan sembollerdir.

ISBD'lerin monografik yayınlarla ilgili olanı, bir yayının nitelenmesinde kullanılacak bilgileri yedi ana alana ayrılmış olarak düzenlemekte ve sıralamaktadır.

Bunların ilki, «Eseradı ve yazarlık bildirim alanı»dır. Bu alanda sırası ile öz eseradı, paralel eserad(lar)ı, başka eserad(lar)ı, ve eseradına ilişkin başka bilgiler ile yazarlık bildirim(ler)i kaydedilir. «Öz eseradı» eserin metninin dilindeki asıl adıdır. Paralel eseradı, öz eseradının verildiği dil veya yazının dışındaki dil veya yazırlarla sunulan eseradlarını anlatmaktadır. Yazarlık bildirim ise, eserin zihin ve sanata dayalı içeriğine katkısı bulunan kişi ve tüzel kuruluşların kaydedildiği bölümdür.

'Basım alanı'na, eldeki yayının eserin kaçınıcı basımı olduğuna ilişkin bilgi ile, varsa, özellikle eldeki basımla ilişkili kişi(ler)in ad(lar)ı yazılır.

'Yayın bildirim (imprint) alanı'nda, eserin yayın yer(ler)i, yayınlayan(lar)ı ve yayınlanış tarihi gösterilir. İstenilirse, bu alana basım yer(ler)i ile basımevi de kaydedilebilmektedir.

Eserlerin sayfa ve/veya cilt sayıları, resimleme bildirim(ler)i, boyları ve yayınla birlikte olan materyal 'ölçüştürüm (collation) alanı'na yazılır.

'Dizi bildirim alanı'nda dizi ve altdizilere ilişkin bildirimler yanında, bir monograf dizisine bağlı eserlerin, varsa, bağlı oldukları diziyeye ilişkin ISSN (International Standard Serial Number = Milletlerarası Standart Süreğen Yayın Numarası)⁽³⁾ verilir.

(3) ISSN, yani Milletlerarası Standart Süreğen Yayın Numarası, süreğen yayın kapsamına giren yayınların kısa tanımını sağlayan bir numaralama sistemidir. Genellikle, bu tür yayınların alım - satımında kullanılır. Bu numaralar, dünya ülkelerindeki süreğen yayınlara milletlerarası bir büro tarafından verilir. Süreğen yayınlar, ISSN'ları dış kapaklarının sağ üst köşesinde yayınlamak zorundadırlar. Bu numara, bir küçük çizgi ile birleştirilen dörder basamaklı iki rakam topluluğundan oluşur. Numaranın yazılışı sırasında baş tarafına ISSN kısaltmasının da konulması gerekir. Monograf

diziler de süregelen yayın kapsamı içinde sayıldıklarından, kimi dizilerin bu numarası da bulunabilir. Böyle durumlarda, bu numaranın da 'dizi bildirim alanı'nda gösterilmesi öngörülmüştür. (Türkiye'de ISSN uygulaması henüz başlamamıştır.)

Altıncı 'notlar alanı'na, önceki biçimsel alanlara alınamayan, buradaki nitelleyici bilgileri açıklayan ve genişleten ek bilgiler alınır. Bunların yazılışında, 1-5'inci alanların sırası izlenir. Sonra da biçimsel alanlarla ilişkili olmayan notlar yazılır.

ISBD(M)'nin son alanı, «Milletlerarası Standard Kitap Numarası, Ciltleme ve Fiyat Alanı»dır. Bu alana giren bilgiler, kataloglama uygulaması bakımından tümüyle yenidir. Bunların ilki olan ve kısaca ISBN diye anılan Milletlerarası Standart Kitap Numarası, Batı ülkelerinde yıllardır kullanılan ve özellikle kitap alım satımı işlerini kolaylaştırmak için geliştirilmiş, milletlerarası nitelikte bir numaralama sistemidir. Bu numaralar her ülkede yayınlanan monograf eserlere milletlerarası bir büro tarafından verilmekte; böylece yayını uzun nitelermelere girişmeden tanıtan bir sembol elde edilmektedir. Bibliyografik nitelermeye ek yeni bir tanıtım ortamı yaratan bu standart numaranın konulması yararlı görülmektedir. Bu yedinci alana, ayrıca, isteğe bağlı olarak, eserin ciltlenişine ilişkin bilgi ile fiyatı da eklenebilecektir.

(ISBD(M)'nin genel plânı içinde yer alan bibliyografik bilgiler ile bunların önünde bulunacak noktalama sembolleri aşağıda gösterilmiştir. Bu cedvelde her alanın önünde alacağı belirtilen nokta - boşluk - uzun çizgi - boşluk (. —) biçimindeki sembol, herhangi bir alanın paragraf başı olarak yazılması halinde kaydedilmez; bu takdirde bir önceki alanın son bilgi ögesinin sonuna nokta konulmakla yetinilir.

**Önündeki
işaret**

Alanlar ve kaydedilecek ögeler⁽⁴⁾

	1. ESERADİ ve YAZARLIK BİLDİRİMİ ALANI
	Öz eseradı
=	Paralel eseradı*
:	Başka eserad(lar)ı veya başka eseradı bilgisi*
/	İlk yazar bildirim
:	İkinci veya sonraki yazar bildirim(ler)i*
	2. BASIM (Edition) BİLDİRİMİ ALANI
	Basım (edition) bildirim
/	Basımla ilgili ilk sorumlu bildirim
:	İkinci veya sonraki basım sorumlusu bildirim(ler)i
	3. YAYIN (Imprint) BİLDİRİMİ ALANI
	İlk yayın yeri

- ; İkinci veya sonraki yayın yer(ler)i*
 ; Yayınlayan(lar)*
 , Yayınlanış tarihi
 (Basım yeri
 ; İkinci veya sonraki basım yer(ler)i*
 ; Basımevi)*

4. ÖLÇÜŞTÜRÜM (Collation) ALANI

- Sayfa ve/veya cilt sayısı
 ; Resimleme bildirimi
 ; Büyüklük (boy) bildirimi
 Birlikteki materyal bildirimi (materyalin ne olduğu)

5. DİZİ (Series) ALANI

- Dizî bildirimi
 ; Altdizi(ler) bildirim(ler)i*
 ; Dizi veya altdizi numara(lar)*
 ISSN (Milletlerarası Standart Süreğen Numarası)*

6. NOTLAR ALANI

- Notlar

7. ISSB, CİLTLEME ve FİYAT ALANI

- ISSB (Milletlerarası Standart Kitap Numarası)
 — Ciltleme durumu bildirimi
 ; Fiyat

Buna göre, ISBD(M)'ye göre düzenlenecek bir bibliyografik künyenin şu biçimde olması gerekir :

Schwidersky, Kurt 1905—

Fotogrametrinin temelleri = Grundrisse der Photogrammetrie / K. Schwidersky. — Yenilenmiş 5. bs. / dan çev. Burhanettin Tansuğ. — İstanbul : Teknik Okulu, 1961 (İstanbul : Dizerkonca Matbaası)

xii, 293 s. : 8 plâns; 24 cm. — (Teknik Okulu Yayınları; Sayı: 80)
 ISBN 0-00000-000-0 Kartonkapak: 10.00 TL.

Gerek yukarıya aldığımız liste, gerekse sunduğumuz bibliyografik künye örneği, ISBD(M)'nin benimsenmesinden sonra kataloglama uygulamasının alacağı biçim hakkında az çok bir fikir verebiliyor sanırız. Burada, katalogcuları en çok ilgilendirecek husus, hiç kuşkusuz, noktalama işaretlerinin kullanılmasıdır. Bunların uygulamada büyük güçlükler yaratacağı sanılmakta ise de, bir uygulama süresinden sonra kullanılmalarına alışılmakta, güçlükler ortadan kalkmaktadır. İşlevleri dikkate alındığında da, kendileri için harcanan emeğe değer oldukları anlaşılmaktadır.

- (4) Sonunda * işareti bulunan ögeler ve bunların önündeki noktalama işaretleri, sayıları birden çok olduğundan, tekrarlanabilirler. Siyah dizilmiş ögelerin bibliyografik künyeye alınması ise, isteğe bağlıdır, mecburî değildir.

Monograflar için Milletlerarası Standart Bibliyografik Niteleme veya kısaca ISBD(M)'nin kuralları, aralarında **Australian National Bibliography**, **Bibliographie de la France**, **Bulgarski Knikopis**, **Canadiana**, **Deutsche Bibliographie**, **Islevsk Bokatidini**, **National Bibliography of Nigeria**, **Philipine National Bibliography**, **Rodhesian National Bibliography** ve **South African National Bibliography**'nin de bulunduğu yirmi kadar milli bibliyografya tarafından, kullanılmak üzere, kabul edilmiştir. Eser Fransız, Macar, Hollanda, Portekiz, İspanyol, Rus, Hırvat, Sırp, Makedon, Slovak, Danimarka, Fin, Alman ve Japon dillerine çevrilmiş olup, başka dillere de çevrilmektedir. Amerikan ve İngiliz kütüphaneci dernekleri ile Library of Congress, Sovyetler Birliği Kataloqlama Komitesi ve Yugoslav Milli Bibliyografyası da, ISBD(M)'yi ilke olarak benimsemişlerdir. Bu, Milletlerarası Standart Bibliyografik Niteleme'nin çok kısa bir zamanda evrensel bir kabul göreceğini ve Evrensel Bibliyografik Denetleme (UBC) düşüncesine bağlanan umutları güçlendireceğini göstermektedir.

**

Anglo - Amerikan ülkeleri kütüphanecilerinin, standart kuralların uygulanmasına hemen geçmek yerine, bunların ikinci basımı hazırlanmakta olan Anglo - Amerikan Kataloqlama Kurallarına yansıtılmasını beklemeyi tercih ettiklerini görüyoruz. Gerçekten de, geniş bir uygulanma şansı bulunduğunu daha önce belirttiğimiz **Anglo - American Cataloging Rules**'in 1978'de yayınlanması plânlanan ikinci basımı, ISBD programı gereğince çıkarılan standart kurallara uyarlanmış olarak hazırlanmaktadır.

İlk basımı hazırlayan A.B.D., Kanada ve İngiltere'nin kütüphaneci dernekleri ile Kongre Kütüphanesi'ninkilere ek olarak British Library temsilcilerinin de katıldığı yeni basıma ilişkin gözden geçirme ve düzeltme çalışmaları, (1) türü ne olursa olsun, herhangi bir yayının bibliyografik nitelenmesi için milli ve milletlerarası bir standart sağlamak, ve (2) bibliyografik verilerin aygıtla okunabilir biçime dönüştürülmesini kolaylaştırmak amaçlarına yöneliktir. Hâlen Kuzey Amerika ve İngiltere metinleri olarak anılan Anglo - Amerikan Kataloqlama Kurallarının tek metin durumuna getirilmesi de üzerinde çalışılan önemli bir husustur.

Bir yandan ikinci basımın bütününe ilişkin gözdengeçirme ve düzeltme çalışmaları sürdürülürken, bir yandan da American Library Association tarafından **Anglo - American Cataloging Rules**'in belli bölümlerine ilişkin gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş biçimler, Amerikan kütüphanecilerinin teklifi ayrı eserler halinde yayınlanmaktadır. Bunlardan biri, «ayrı yayınlanmış monograflar» a ilişkin 6'ncı

Bölüm'dür. Bu bölüm, ana eserin ilk basımındaki «fotografik ve başka reproduksiyonlar» başlığını taşıyan 9'uncu bölümle birleştirilerek ve ISBD(M) ile uyum sağlanarak yeniden hazırlanmış ve 1974 yılında yayınlanmıştır. Anglo - Amerikan Kataloglama Kuralları'nın birinci basımında «sinema filmleri ve film şeritleri» başlığı ile sunulurken, kapsamı genişletilerek ISBD ilkelerine de uyarlanan ve «Görüm - İşitim Ortamları ve Özel Öğretici Materyaller» adını alan 12'nci Bölümün yayınlanış tarihi ise, 1975'tir. Eserin bütünü üzerindeki çalışmalar tamamlanırken ayrı yayınlanmış olan bu bölümler de dikkate alınacak ve yeni basımdaki yerlerini alacaklardır. Bu gözden-geçirme ve düzeltmeler sonunda, ikinci basımın birincisine göre üçte iki oranında değişik olacağı sanılmaktadır.

ISBD'lerle getirilen ve kataloglama kurallarının «milletlerarasılaştırılma» sını amaçlayan yeniliklerin, Anglo - Amerikan Kataloglama Kuralları'na yansdıktan sonra daha geniş bir benimsenme ve uygulanma şansı kazanacağı muhakkaktır. Böylece, «evrensel bibliyografik denetleme» düşüncesi, amacına daha çok yaklaşmış olacaktır.

**

Özet olarak belirtmek gerekirse, dünya kütüphaneciliği kataloglama alanında milletlerarası işbirliğini ve evrensel bibliyografik denetlemeyi sağlama yolunda çok değerli ve önemli adımlar atmıştır. Bu yoldaki çalışmalar ve amaca ulaşım daha bir hayli zaman alabilir. Kütüphanecilerin bu yeni durumu benimsemesi ve kendilerini buna uyarlaması da, elbette, zamana ihtiyaç duyuracaktır. Ne var ki, yayınların artışındaki her gün biraz daha devleşen hız, ve bilgisayarın kütüphane hizmetlerini gittikçe artan bir yoğunlukla etkilemesi bu süreyi çok kısaltacak görünmektedir.

Kataloglama alanında yepyeni bir çağın eşigindeyiz, diyebiliriz.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Anderson, Dorothy, «The Future of Anglo-American Cataloging Rules (AACR) in the Light of Universal Bibliographic Control (UBC),» **Library Resources & Technical Services**, XX, 1 (Winter, 1976), 3-15.

Anglo-American Cataloging Rules. North American Text. Chicago, American Library Association, 1967.

Anglo-American Cataloging Rules, North American Text. Chapter 12: Audio-Visual Medea and Special Instructional Materials. Chicago,, American Library Association, 1975.

- Anglo-American Cataloging Rules, North American Text. Chapter 6: Separately Published Monographs...** Chicago, American Library Association, 1974.
- Anglo-American Cataloging Rules, British Text.** London, The Library Association, 1967.
- Chaplin, A. H., «IFLA International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969,» **Library Resources & Technical Services**, XVI (Spring, 1970), 295.
- «Code Revision — A New International Standard,» **Library Resources & Technical Services**, XX (Winter, 1976), 91-93.
- Edgar, Neal L., «What Every Librarian Should Know about Proposed Changes in Cataloging Rules,» **American Libraries**, VI (November, 1976), 602-607.
- International Cataloguing. 1** — London IFLA International Office for UBC, 1972.
- International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 1961. **Report.** London, International Federation of Library Associations, 1963.
- International Federation of Library Associations. **ISBD(M) International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications.** 1st Standard ed. London, IFLA Committee on Cataloguing, 1974.
- International Federation of Library Associations. **ISBD(S) International Standard Bibliographic Description for Serials.** London, IFLA Committee on Cataloguing 1974.
- «Report of the Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969,» **Libri**, XX (1970), 115-116.
- Spaulding, C. Sumner, «ISBD: Its Origine, Rationale, and Implications,» **Library Journal**, XCVIII (February 15, 1973), 121-123.
- «Supplementary Additions and Amendments 'What Every Librarian Should Know about Proposed Changes in Cataloging Rules,» **American Libraries**, VII (February, 1976), 85.
- Swanson, Gerald, «ISBD: Standard or Secret,» **Library - Journal**, XCVIII (February 15, 1973), 124-130.
- Tate, Elizabeth L., «International Standards: The Road to International Bibliographic Control,» **Library Resources & Technical Services**, XX (Winter, 1976), 16-24.
- Wright Wyllis E., «The Anglo-American Cataloging Rules: A Historical Perspective» **Library Resources & Technical Services**, XX (Winter, 1976), 36-47.